

VASILE SEBASTIAN DÂNCU

A diaszpóra évszázada?

Interkulturális párbeszéd a román diaszpóra identitása kapcsán

■ Amikor Cseke Péter barátom felkeresett, kissé értetlenkedve hallgattam professzortársamat a *Korunk* témaválasztásáról. Végére is a *Korunk* egy romániai nemzeti kisebbség kulturális folyóirata. Miért is érdekelné olvasóit az a diaszpóra, amelyik éppen abból a többségi nemzetből származik, amelyikkel a romániai magyar kisebbség együtt él, konfrontálódik vagy a tárgyalóasztal mellett folyamatosan egyeztet. Vajon az anyaország határain kívül rekedt romániai magyarok szolidaritási gesztusáról van-e szó, vagy pedig arról, hogy a *Korunk* olvasói megismerjék a határon túli románok identitásának gyökereit? Ez esetben kétségkívül a kultúrák – hivatalos közvetítést nélkülöző – párbeszédéről van szó.

Úgy gondolom, hogy a kérdés szociológiai, ideológiai, politológiai továbbgondolása egyaránt indokolt. Mindemellett a metaforikus megközelítés sem fölösleges.

A diaszpóra identitása a legnagyobb mértékben a kollektív memórián alapszik. Ez teremti meg a nemzeti lét folytonosságának mítoszát és az újraképzés követelményét más idő- és tér-koordináták között. A száműzetés emléke kulturális formává alakul, amelyik a kollektív emlékezést helyettesíti. Másrészt, ha figyelmesen megvizsgáljuk, az etnikai vagy nemzeti identitások olyan alakzatok, amelyeket egyesek tartalom nélkülieknek tartanak, mivel Európa népségei számtalan migráció eredményeként jöttek létre, ami tönkretelheti a vérségi kapcsolat mítoszát.

A vér nem válik vízzé, tartja a közmondás, de amikor ezt mondjuk, leginkább arra gondolunk, hogy közös identitásunk van, egy képzeletbeli kollektív identitás. Általában ezt hagyománynak nevezik, de a hagyomány egy adott ponton többé vagy kevésbé mesterséges találmány, és közvetlenül „a nép lelkéből” ered. Az etikai pedigret nehezen lehet követni, egy nemzetét pedig még annál is nehezebben, ha olyan entitás egységét akarjuk ezzel megalapozni, amelyik az anyaország közösségén kívül található.

Még nehezebb megalapoznunk a diaszpóra fogalmát a *tiszta genetika* által, főleg olyan körülmények közepette, amikor léteznek több etnikumú nemzetek, amelyek csak emigránsokból állnak, és társadalmi szerződésen alapulnak.

A diaszpóra-fogalom a zsidóknak a világon való elterjedése okán jött létre. Mivel túl tág fogalomnak tartották, a különféle történelmi tapasztalatok rendre rányomták bélyegüket arculatváltozásaira. Egy dolog bizonyos: több diaszpóra-típus létezik, tehát a fogalom működésképes. Van olyan, amelyik a háborúk borzalmi következtében jött létre (menekülés, deportálás, etnikai tisztogatás); van olyan is, hogy a diaszpórához tartozók a szülőföldjükön maradtak, de megváltoztak a nemzetállamok határvonalai; a legújabb diaszpóra az utóbbi évszázadok vagy évtizedek gazdasági migrációja miatt jött létre. Van olyan szerző, mint Gabriel Sheffer, a Jeruzsálemi Héber Egyetem politikatudományi professzora, aki *áldozat-diaszpórákról* (afro-amerikaiak), *császári diaszpórákról* (indiánok vagy britek), *kereskedők diaszpóráiról* (kínaiak, libanoniak, görögök), *kulturális diaszpórákról* (karaibiaiak) beszél. Egyre inkább megjelenik a fe-

kete nacionalizmus, amelyik az afro-amerikai diaszpóra ideológiája akar lenni (két, egymással összefüggő alkotóelemmel: „négertudat” és annak politikai ideáljai).

Ha létezik *állam nélküli diaszpóra és egy államhoz kötődő diaszpóra*, a etno-nemzeti származásra való fokalizálás perspektívájából feltételezhető a folytonosság vagy változatlanúság léte. Ez a különbözőség oda vezet, hogy állandóan kontextualizálni kell a diaszpóra fogalom-használatát, mivel a diaszpóra államokon átívelő realitás, de – ahogy az utóbbi példából is kitűnik – *transzjetnikus* is lehet.

A *Korunk* nagyvonalú elgondolása ezt meg is teszi: kontextusba helyezi, leírja, szót ad a diaszpóra képviselőinek. Ideológiai elemzések nélkül, politizálás nélkül, rendkívüli értelmezések vagy hermeneutikák nélkül.

Az utóbbi időben a román diaszpóra politikai és intézményes témává is vált. Nagy figyelemmel követik, főleg 2009 óta, amikor a mérleg nyelvének szerepét töltötte be a romániai elnökválasztások alkalmával. Akkor közel 150 000 román szavazott külföldön, és másként szavazott, mint az itthon lakók, és ezzel új mandátumhoz juttatta Traian Băsescu. Ezért a Románia és a környező államokban, valamint az emigrációban lévő román közösségek közötti kapcsolat Románia Alkotmánya 7-es cikkelyén alapul, továbbá a 299/2007-es Törvény ama előírásain, amelyek a Románia határain kívül élő románok támogatására vonatkoznak. Az említett törvény a „bárhon élő románok” szintagmát használja, és ide tartoznak a „román származású, a román nyelvi és kultúrkörhöz tartozó személyek, akik felvállalják román identitásukat: a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, a nyelvi kisebbségek vagy a szülőföldjükön élő etnikai csoportok, amelyek a Romániával szomszédos államokban élnek, függetlenül attól, hogy milyen népnek nevezzük őket, az emigrációban élő (Romániából származó) román közösségek tagjai, a külföldi lakhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkező román állampolgárok”. A Külügyminisztériumban működik egy, a bárhon élő románok ügyeivel foglalkozó miniszter, aki kidolgozza, és életbe lépteti a bárhon élő románokkal szembeni kormánypolitikát – Románia legfontosabb külpolitikai célkitűzéseivel és a Kormányprogrammal összhangban. A kormánypolitikában helyet kap a Románia határain túl élő románok intézményes támogatásának szükségessége, etnikai, nyelvi, kulturális és vallásos identitásuk megőrzése és kibontakozása érdekében; aminek egyébként megkülönböztetett figyelmet szentelnek az emberi jogok és különösképpen az etnikai kisebbségekhez tartozók jogainak tiszteletben tartásával foglalkozó európai intézmények is.

Lehet, hogy a 21. század a diaszpóra százada lesz, még inkább, mint az elmúlt évszázad. Több okból kifolyólag a nemzetközi migráció, a globalizálódás, a kereskedelmi cserék és a nagy integrációs felépítmények, mint az Európai Unió, állandóan hoznak létre diaszpórákat. Vajon a huszonegyedik században létrejön egy világdiaszpóra, egy hibrid identitás, egy kisebbségekből álló többség? Bármilyen lehetséges.

Egyelőre az legyen a gondunk, hogy figyelmesebben és rendszeresebben tanulmányozzuk ezt a nagyon gazdag valóságot. Amelyikben hibridizált és transzkulturális identitások jönnek létre, kultúrák közötti tranzíciók és tranzakciók, tárgyalási eljárások és interkulturális párbeszéd. A tapasztalat egyrészt azt mutatja, hogy új identitások születnek, másrészt pedig olyan jelenségek, amelyeket a kutatók „*identitászavarnak*” neveznek. A diaszpóra identitásai transzkulturálisak, mivel a nemzet, a faj vagy az etnikum különböző valóságait tömörítik, amelyekhez magát méri.

A román diaszpóra eme bonyolult valósága áthatja a *Korunk* decemberi számát. Elsőbbséget ad az erről szóló diskurzusnak, a diaszpóra aspirációit exponálja. Teszi mindezt bámulatra méltó szolidaritási gesztussal, természetes és magától értetődő módon a kulturális párbeszédre való felhívással.

Nagy-Hintós Diana fordítása